

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 51.

Lördagen den 23 December

1871.

Ett önskningsmål från kyrkomötet.

Bland besluten från 1868 års kyrkomöte är det ett, hvarom vi anse nödigt att påminna, emedan det förutsätter en grundlagsförändring, hvarom förslag måste framställas vid nästa års riksdag, för att kunna antagas innan 1873 års kyrkomöte sammanträder. I § 29 Regeringsformen stadgas nemligen: »Till erkebiskop och biskopar, med hvilkas val förhållas efter förra vanligheten, utnämner konungen en af de tre, som föreslagne blifvit». Utom den oformligheteten att en grundlag återopar gammal häfd, och det i så otympliga ordalag som de här begagnade, lägger detta lagrum ett absolut hinder mot all förändring i kyrkolagen i fråga om biskopsval, och det är just en sådan förändring kyrkomötet afsett med sitt beslut att

i underdånig skrifvelse till kongl. maj:t anmäla sin åsigt, att rätt till deltagande i biskopsval bör lekmän tillerkännas, samt i underdånighet anhålla, att kongl. maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande så väl denna angelägenhet, som ock frågan huru vida vid en förändring af 20 kapitlet Kyrkolagen ett stadgande bör deri införas, som vid val af erkebiskop bereder åt erkestiftets presterskap ett större inflytande än som enligt nu öfifit valsätt kommer det samma till godo, samt derefter vidtaga de åtgärder denna pröfning må föranleda.

Huru än denna pröfning må utfalla, är det klart att nästa kyrkomöte väntar ett svar på sin underdåniga skrifvelse, och äfven om kongl. maj:t skulle dela den deri

uttalade åsigten, kan kongl. maj:t, såsom också inom mötet yttrades af en presterlig ledamot hvilken tillhörde kyrkolagsutskottet, icke undgå att underställa mötet det förslag till ny valordning som efter sakkunniges hörande kan komma att af regeringen uppgöras. I alla händelser bör den citerade paragrafen i Regeringsformen förändras, på ett sätt som bekräftar de väljandes gamla rätt att erhålla konungens utnämning inom det uppgjorda förslaget, utan att lägga hinder i vägen för en revision af sjelfva vallagen, och då vi anse principriktigast att förslagen till nödiga grundlagsförändringar i första rummet utgå från regeringen, synes det oss synnerligen önskvärdt, att kongl. maj:t ville till nästa års riksdag aflåta proposition om en ändring i § 29 Regeringsformen i det syfte, att konungen till erkebiskop och biskop nämner en af de tre personer som, efter föregånget val enligt kyrkolagens bestämmelser, blifvit på förslaget uppförde.

Detta kyrkomötets beslut har sin stora märkvärdighet, icke endast för den frisinade anda som deri uttalade sig, och som äfven beredvilligt erkändes af den allmänna meningen i landet, utan ännu mer för den mångfald af bevekelsegrunder som deri ingick. De båda motioner som föranledde det utgingo från alldeles motsatta synpunkter: den ena stödde sig på riktigheten af den grundsats som börjar mer och mer

göra sig gällande om lekmäns delaktighet i kyrkostyrelsen, såsom en protest mot den statskyrkliga institutionen, och en öfvergång till den frikyrklighet som af denna ledamot hyllades; den andra deremot lade den hufvudsakliga vigten på bevarandet af biskopsinstitutionen såsom ett stöd för sjelfva kyrkan, och dess författare ansåg att med inrymmandet af rätt åt lekmän att deltaga i biskopsvalen vore ett stort steg taget till biskopsambetenas oförkränkta bibehållande, hvilket med förslaget framställande i väsentlig mån åsyftades. Hvardera sidan hade sina anhängare, hvilka sålunda från motsatta håll kommo till samma mål, och ehuru några af biskoparne yttrade sig afstyrkande, på den grund att biskopsambetena egentligen vore till nytta för presterskapet, hvilket således hade allt intresse att göra goda val, syntes hufvudskälet för det afslag om hvilket ungefär en tredjedel af mötets samtliga ledamöter förenade sig vara mindre någon ovilja mot att gifva lekmännen en förökad inflytelse på kyrkans angelägenheter, än en farhåga att genom en rubbning i lagbudet äfventyra presterskapets i vår kyrka urgamla rätt att sjelf utse sina styresmän, en förmån som för andra protestantiska kyrkor hade gått förlorad.

Det erinrades under loppet af diskussionen, att menigheternas rätt till deltagande i biskopsvalen icke är någon nyhet i vårt fädernesland, och det är icke osannolikt att ett dunkelt minne af denna kyrkodemokrati varit ett af skälen hvarföre tanken på lekmännens deltagande i dessa för rättningar å nyo uppstått i våra dagar. Våra historiska urkunder öfverflöda af intyg på folkets frihetskärlek, och vårt aflägsna läge har gynnat bibehållandet af en mängd fri- och rättigheter, hvilka i andra länder under feodalismens och eröfringarnas tryck gått förlorade. I våra äldsta lagar, t. ex. Vestgötalagen, stadgas att till biskop skall med menighetens samtycke väljas en bondeson, det vill säga en infödd man af odalslägt, och konungen skall gifva honom investitur eller »firmelse» medelst ring och staf, den förra till att beteckna hans andliga äktenskap med församlingen, den senare såsom en symbol af herdekallet. Föreskriften upptogs i lag för att hindra inkallandet af utländska kyrkofurstar, utan kärlek för landet och utan de släktförbindelser som kunde göra

dem till goda medborgare. På hvad sätt och i huru vidsträckt mån det världsliga elementet i församlingen begagnade sin valrätt, är oss icke bekant, och det är knappast troligt att den hade mycken praktisk betydelse. Med tiden upphörde den helt och hållet: efter Skenninge möte skulle biskoparne utses af *Collegia Canonorum* eller domkapitlen, konungen bekräfta valet och påvarne i sista hand stadfästa det, hvilket, som bekant är, föranledde en massa af stridigheter mellan konungarne och den heliga stolen. Genom reformationen upphörde naturligtvis den främmande inblandningen, och som konung Gustafs statsklokhet förbjöd honom att i egna händer taga all den makt han kunde, lemnade han åtminstone till en början valrätten orubbad i domkapitlens händer, och nöjde sig med att i embetet bekräfta den som hade det allmännaste förtroendet. Vid andra tillfällen synes konungen hafva styrt valen efter sin önskan, och vid somliga ledigheter blefvo alldeles inga val anställda, men den gamla stadgan blef icke heller upphäfd, och den återställdes i gällande kraft genom 1571 års kyrkoordning, hvori menighetens valrätt var i grundsatsen bibehållen. Men emedan biskopsstiften voro så stora att allmogon nu mera icke kunde mangrant sammankomma till valen, och dess utom af menige man voro ganska få som kunde hafva någon kunskap om de till embetet mest skickliga personer, så förordnades att biskopsvalet skulle öfverlemnas åt »några tillskickade personer af klerkeriet och andra, som i saken något förfarne äro», samt dem under edlig förpligtelse anbefallas att välja den som dem tycktes inför Gud vara till sådant embete beqvämligast. Omröstningen skulle försiggå efter förra vanligheten, och den som fick de flesta rösterna, eller vid *paria vota* den för hvilken lotten föll, skulle anses utkorad, »och såsom *Electus* straxt förskickas till öfverheten *pro confirmatione*».

Den rätt som genom Johan III:s kyrkoordning blifvit åt lekmännen inrymd att hafva sitt ord med i biskopsvalen var i sig sjelf mycket obestämd och synes icke hafva blifvit i någon vidsträcktare mån begagnad. Vid Upsala möte 1593 utsågs till erkebiskop Abrahamus Andreae genom omröstning bland, så vidt det af de dunkla berättelserna kan fattas, ensamt den presterliga delen af församlingen, och vid

samma tillfälle höllos tre andra biskopsval, i hvilka endast magistrarne samt stads-kyrkoherdarne deltog. Vid ett annat erkebiskopsval röstade rådet, hvilket sålunda räknade sig till »andra, som i saken voro något förfarne», men efter hand synes hela stadgandet vara fallet i förgätnhet; för de särskilda stiftens uppgjordes särskilda anordningar, och äfven med presterskapets rätt föll det sig icke alltid så noga. Vid ledigheten af erkebiskopsembetet efter Olaus Martini, säger Wallquist, »tillgick med valet kortvilligt: konungen kallade biskoparne till Stockholm, och lät säga dem genom hofkanslern hvilken han ämnade utnämna, och den samme valde de utan svårighet». Genom 1686 års kyrkolag förordnades äntligen att biskopsvalet skulle göras af kapitlet med klereciet i det lediga stiftet. All fråga om andra lekmäns rätt att deri deltaga än sådana lektorers som icke voro prestvigde var dermed förfallen.

Af denna korta framställning synes, att det lagliga berättigandet för menigheterna att deltaga i biskopsvalen snarare varit en vacker grundsats än en stadgad häfd, och det är mycket svårt att derpå grunda någon lagstiftning för våra tiders behof. En omarbetning af kyrkolagens 20:de kapitel i den af kyrkomötet önskade syftningen måste derfor utgå från de närvarande tidsförhållandena och endast såsom sanktioner af en stor grundsats återopa forna tiders lagstadganden. Detta är också för ändamålet alldeles tillräckligt, ty den rörelse som genomgår vår tid att återföra begreppet om kyrkan till begreppet om församlingen är stark nog att uppbära den ifrågasatta reformen. Denna rörelse har funnit sitt första uttryck i den kungliga förordningen om kyrkoråd och kyrkostämman, samt ett annat i kyrkomötesinrättningen, och sedan menigheterna genom dessa anordningar en gång blifvit väckta till ett lifvigare deltagande i allt hvad som rör kyrkans angelägenheter, är det ganska naturligt att de måste känna ett närmare intresse än förut för tillsättningen af kyrkans styrelsemän.

I vårt land såsom i de flesta andra höja sig starka röster för åtskiljandet af kyrka och stat, och dessa önsknings sakna icke sin befogenhet. Sedan en gång samvetsfriheten blifvit erkänd i den borgerliga lagstiftningen, är det klart att staten icke

har vidare något att beställa med bekännelsen. Men deraf följer icke, att »den verkställande maktens befattning med upprätthållande af den kyrkliga ordningen bör upphöra», om den också med utvecklingen af den kyrkliga sjelfstyrelsen kan i några fall icke obetydligt inskränkas. Så länge folkets religiösa öfvertygelse är väsentligen enahanda, måste det finnas en kyrkoenhet, en folk- eller nationalkyrka, eller huru man vill kalla den, och dess högsta styresman, dess *summus episcopus*, är konungen, icke i den meningen att han skulle inblanda sig i trosangelägenheter eller utföra några af de särskilda religiösa förrättningarne som tillkomma biskoparne i egenskap af prester, utan endast så, att han vakar öfver bevarandet af kyrkans frihet och i sista hand sörjer för verkställigheten af de beslut som utgå från kyrkans autonomi. Konungamakten har i vårt fädernesland inkräktat vida mindre på kyrkans frihet än i något annat protestantiskt samhälle, och om den ännu har kvar rättigheten att tillsätta vissa presterliga befattningar, de så kallade regala pastoraten, så torde det nu mera ganska sällan inträffa, att icke vid dessa befordringar fästes afseende på församlingens önskan, så snart den med någon grad af enhällighet uttalar sig, och om vi icke misstaga oss, hafva de senaste cheferna för ecklesiastikdepartementet gjort sig till regel att icke utan tvingande nödvändighet gå förbi den som vid valet inom församlingen erhållit mer än hälften af samtliga rösterna. Det är för öfrigt ingen nödvändighet att kronans patronat skall kvarstå, och vid den slutliga revisionen af lagen om presterliga befordringar kommer det utan tvifvel att inskränkas, om icke helt och hållet borttagas. Så länge biskopsembetet kvarstår, bör utnämningen inom förslaget bevaras åt konungen: sådant fordrar embedets värdighet, och i de allra flesta fall lärer det icke komma i fråga att någon annan dertill nämnes än den hvilken af den allmänna rösten dertill be-tecknas såsom den värdigaste.

På ett sådant, inom bestämda gränser inskränkt kronans målsmanskap för kyrkosamfundet vinner samvetsfriheten vida mer än den förlorar. Det fins en garanti att de lagliga formerna blifva sorgfälligt iakttagna i den offentlighet som gifves åt hvarje regeringsbeslut, och i den rätt som är riks-

dagen tillerkänd att genom ett af sina utskott granska statsrådsprotokollen samt besluta öfver de hemställanden som kunna blifva en följd af denna granskning. Sjelfva den personal som handlägger kyrkans angelägenheter står utom inflytandet af de partiförbindelser som ofta uppstå i de fria kyrkosambällena, och af den trängsinnade ton af ofelbarhet och förföljelseanda som icke sällan röjer sig inom de religiösa föreningarne i sådana länder der kyrkan är helt och hållet lösgjord från staten, till exempel i Nordamerika, hvars sekter utöfva en långt mera tyrannisk makt öfver medlemmarnes samveten, än de som i vårt land högljudast ropa på statskyrkans afskaffande någonsin kunna föreställa sig.

Sammanhanget mellan de båda sfererna af samhället, den andliga och den världsliga, när det hålles inom sina behöriga gränser, hindrar den förra att urarta till skräväsande, och håller luften frisk genom att i hvarje ögonblick påminna presten att han i första rummet är medborgare. Den trängsinta pietismen har gjort sig ett särskildt ord för dessa andlige, som hafva intressen och veta att finna sig till rätta i det borgerliga lifvet: den kallar dem hänfullt för »verldsprester». Den rätta obskurantismen tål hos religionsläraren hvarken bildning eller praktisk duglighet, och vi tro att anledningen hvarför denna sjukliga och ljusskygga sinnesstämning aldrig lyckats att göra sig riktigt hemmastadd i vårt land till en betydlig del ligger deri, att presten har så många beröringar med det världsliga samhället. Vi mena dermed icke de många registrerings- och bokföringsbestyren af den simplaste beskaffenhet, hvilka nu till en del upptaga hans tid, och genom befrielsen från hvilka han skulle vinna både tillfälle och sinnesledighet att bättre sköta sina verkliga åligganden; om en sådan befrielse hafva rättmätiga önskningar varit äfven från kyrkomötets sida framställda. Hvad vi här hafva för ögonen är den lyckliga frånvaron af en strängt uppdragen skiljelinia mellan det andliga och det världsliga ståndet, hvilken förvånar främlingar som taga kännedom om vårt samhällsväsende. Det är ingen ting i lagen som hindrar vårt presterskap att vid val till kyrkans högsta värdigheter fästa sig vid utmärkta lekmän, och saken förekommer ofta i verkligheten. Vi be-

höfva endast erinra om den enhällighet hvarmed Geijer en gång af sin födelsebygds presterskap uppfördes på första förslagsrummet, och vid senaste erkebiskopsval gäfvos till och med röster åt en man som under en del af sin verksamma lefnad tillhört armén och ännu anses såsom en af vårt lands förnämsta militärvetenskapliga auktoriteter. Under hela vårt nya representativa skick har talmansstolen i Andra kammaren varit intagen af en biskop, som icke ens efter sin utnämning till erkebiskop funnit någon betänklighet vid att mottaga förtroendet. I båda kamrarna sitta för öfrigt prestmän, hvilka lika väl som alla andra representanter föra folkets talan och åtnjuta anseende för stora politiska insigter. Vi hafva tillräcklig aktning för arbetsfördelningen för att icke önska att presten betungas med verkliga regeringsbestyr, och vi önska derfor icke att prester vidare må förordnas till att sköta landshöfvingebefattningar, såsom åtminstone en gång veterligen egt rum, i det biskop Lütkekan i Visby af Gustaf III förordnades att förestå landshöfvingebetetet på Gotland under baron Rayalins frånvaro och skötte denna befattning på ett särdeles utmärkt och hedrande sätt, efter hans samtidas vitnesbörd, »fullt så väl som det kunnat väntas af någon landshöfving utur något annat stånd». Nu mera skulle sådana vikariater blifva något ovälkomna och olämpliga, i synnerhet på Gotland, der landshöfvingen tillika är generalmilitärbefälhafvare, och innehafvaren af Lütkemans stol behöfver lyckligtvis icke heller befara att dermed blifva besvärad. Men saken är den samma i alla fall, så länge det andliga embetet icke anses såsom disqualifikation för utöfvandet af allmänt medborgerliga uppdrag, och vi hoppas att den frisinnade uppfattning af kyrkans embeten som hos oss af ålder gjort sig gällande aldrig skall undanträngas af detta inskränkta begrepp om det passande, som det skär i ögonen att se presten nyttigt verksam i det allmänna lifvet.

Om vi icke misstaga oss, har det trägna yrkandet på biskopsembetenas indragning, hvilket för ett tiotal af år och ännu längre till baka lät höra sig vid hvarje riksdag, ganska mycket saktat sig. Det är intet tvifvel att hvad som kallas de löpande göromålen ganska väl kunde besörjas af någon annan;

ordförandeskapet i domkapitlet kunde innehafvas af domprosten, der sådan finnes — ty der detta icke är händelsen är biskopen sjelf pastor, och såsom sådan kan han ju omöjligen umbäras — och det mera mekaniska lärer väl hädanefter som hittills i alla händelser komma stt skötas af konsistorienotarierna.

Men det är icke släpet och formsakerna som skola upptaga en biskops hela eller hufvudsakliga uppmärksamhet, och han kan göra vida bättre skäl för sin lön än såsom blott och bart »ordningsman», ehuru denna egenskap visst icke saknar sitt värde. För biskopsembeten gäller i detta afseende alldeles detsamma som vi för icke längesedan (i N:o 41, »Om Centralisation och Decentralisation») hade anledning att yttra om landshöfdingsystemerna. Vi fästa oss icke ens vid den omständigheten att eforatet öfver elementarläroverken för det närvarande ligga i biskoparnes händer. Detta är ett tillfälligt uppdrag, som icke nödvändigt sammanhör med biskopsembetet, och som rätt väl kan tänkas derifrån åtskildt. Det är ingen fråga derom att medelmätiga och dåliga biskopar, sådana som i tidernas längd stundom förekommit, hade utan stor skada kunnat saknas, men goda biskopar kunna uträtta mycket godt, som af ingen annan kan åstadkommas. Biskopen behöfver icke ovilkorligen representera den högsta teologiska lärdomen eller den största andliga vältaligheten i sitt stift, men han bör i alla hänseenden kunna representera den högre allmänna bildningen. Detta är så mycket viktigare i våra dagar, som läroverket blifvit lösgjort från kyrkan och den högre vetenskapliga bildningen icke längre på denna väg tillflyter presterskapet. Nu för tiden gifvas många utvägar för församlingen att tillfredsställa sitt behof af andlig uppbyggelse, utan att derför presten blir öfverflödig, och han verkar kanske i de flesta fall välsignelserikare genom den allmänna lyftning i karakter, seder och tänkesätt en högre uppfostran gifvit honom, än såsom fackman och andlig zelot. Han bör och kan på många ställen vara församlingens förste gentleman, i ordets vackraste betydelse, och i denna sin ställning kan han icke ersättas af de mest begåfvade och bäst uppöfvade kolportörer. Sådan är också biskopens bestämmelse bland hans embetsbröder. Han

bör genom sina högre och mer omfattande studier, sin karakter och sina personliga egenskaper, bidraga att upprätthålla en högt ton bland sitt presterskap, genom sitt föredöme uppmuntra dem till förädlande studier, vidga deras synfält och lyfta dem öfver den dogmatiska routinen. Det är mycket godt om han sjelf är en utmärkt teolog eller en framstående predikant, men det är icke ovilkorligt nödvändigt, och det låter tänka sig att han gör än mer godt, om han, med från början mindre djupa dogmatiska eller kyrkohistoriska insigter, hvilka han lätt kan efter behof utvidga, besitter en stor fond af universel bildning, vidsträckt vyer och öppen blick för alla sin tids och sitt lands största och viktigaste frågor.

Det är icke otroligt att lekmännens deltagande i biskopsvalen skall kunna fördelaktigt inverka i den syftning vi nu antydtt, bidraga att uppsöka de framstående personligheterna och hindra ensigheter från att göra sig gällande, liksom det är temligen säkert att en sådan utvidgning i rösträtt skulle, såsom en af talarne vid kyrkomötet uttryckte sig, gifva en ökad fasthet åt embetet genom att stärka föreningsbandet mellan biskopen och församlingen. Att den svenska församlingen inser biskopsembetets stora betydelse, och att det i många trakter är särdeles populärt för de stora massorna, derom kan, såsom samma talare erinrade, ingen tvifla som någon gång varit tillstädes vid biskopsvisitationer, der den som förrättat dem varit en omtyckt, af den allmänna meningen högt uppuren personlighet, och varit vitne till det intryck som hans råd och förmaningar gjort på det talrikt församlade folket.

På samma gång vi sålunda erkänna önskvärdheten af den ifrågasatta reformen, måste vi tillstå att frågan ännu är alltför litet behandlad, för att sägas kunna vara nöjaktigt utredd, och att, hvad angår formen för de nödiga lagbestämmelserna i de båda vid kyrkomötet framgifna motionerna, af hvilka den ena innehöll ett fullständigt redaktionsförslag, denna sida af saken nästan alls icke blef föremål för någon uppmärksamhet. Naturligtvis kommer 1873 års kyrkomöte att åt detta ämne egna en del af sin tid, och den för kyrkolagens omarbetning nedsatta komitén bör inom den tiden hafva haft tillfälle att göra sig

reda för det som dertill hörer, men ingen komité, och ingen allmän församling kan föreslå några definitiva åtgärder, utan att hafva någorlunda visshet att en författning i den tänkta syftningen skulle blifva väl mottagen i landet. Olyckligtvis fins det ingen form för opinionens rådfrågande. Vid prestmöten i de särskilda stiften kan blott ena parten höras, nemligen presterskapet, hvilket emellertid skulle medföra sin stora nytta; vid folkmötena saknar denna part all utsigt att göra sin tanke gällande, och som erfarenheten hittills ådagalagt, att dessa möten uttala sig i öfverensstämmelse med de personers önsknin- gar som göra sig mödan att tillstålla och leda dem, så är det troligare att de på de flesta ställen skulle rösta för biskopsem- betenas afskaffande än för valrättens ut- sträckande till delegerade af församlingarne, äfven i sådana trakter der biskopen är gerna sedd och hans besök lemnat ett an- genämt minne. Mellan kyrkostämman och kyrkomötet finnes ingen mellaninstans, in- gen landskaps- eller stiftssynod, der den allmänna meningen skulle kunna uttrönas. Det vore emellertid icke omöjligt att åstad- komma frivilliga möten för frågans diskus- sion vid de högre elementarläroverkens års- examina eller andra passande tillfällen, om ledamöter af det förra kyrkomötet, eller andra personer som derfor intressera sig, ville hvar i sin ort taga saken om hand och sätta sig i spetsen för sammanträden, hvilka säkert icke skulle sakna sitt intresse och sin nytta.

Den formella bristfälligheten i nu gäl- lande kyrkolag är kanske på intet ställe mer i ögonen fallande än i 20 kapitlet och de senare utfärdade författningar som skola bestämma om val af erkebiskop. Att hela det stiftspresterskap hvars högsta sty- resman skall utses endast eger en fem- tonedel af bestämmanderätten, och att denna praxis, orimlig såsom den är, icke en gång med säkerhet kan härledas ur författningarne i ämnet, är något så barockt att vi icke känna något dermed jemförligt. Också har den hithörande paragrafen i Re- geringsformen varit mer än en gång före- mål för anmärkningar och ändringsförslag. Bondeståndet vid 1809 års riksdag ville

af sparsamhetsskäl hafva hela paragrafen utesluten; det afsåg nemligen redan då bi- skopslönernas indragning till statsverket. Samma år uppstod fråga om en förändring derhän, att erkestiftets presterskaps röster måtte få räknas lika med fem konsistoriers, hvilket icke var särdeles anspråksfullt och ändå lemnade tillräckligt inflytande åt de öfriga stiftsstyrelserna, för utseende af pre- steståndets sjelfskrifna talman och svenska presterskapets nominella chef. Vid två se- nare riksdagar upptog konstitutionsutskot- tet, och ständerna gillade, enahanda för- ändring, men kongl. maj:t vägrade sin nädiga sanktion. Ännu långt senare, eller 1834, föreslog konstitutionsutskottet att ur paragrafen uttaga »den förra vanligheten» och i stället insätta orden »enligt kyrko- lag», hvarigenom ur grundlagen skulle bort- tagas ett orimligt och onödigt hinder för nödig ändring i kyrkolagen, men icke heller denna anspråkslösa framställning vann kongl. maj:ts bifall. Det kan vara tid på att und- auröjda oefterrättligheten, som nu funnits i vår grundlag jemt hundra år, emedan den infördes i 1772 års regeringsform såsom ett slags palladium mot den kungliga makt- fullkomligheten, och en framställning i denna syftning behöfver denna gång tro- ligen befara afslag hvarken af riksdagen eller regeringen.

Vi tvifla icke derpå att ifrågavarande önskningsmål redan varit föremål för rege- ringens uppmärksamhet, och det förefaller oss mer än sannolikt att en framställ- ning till riksdagen om förändring i nyss angifna riktning af 29 § Regeringsformen nog blifvit gjord äfven utan vår ringa ön- skan, som icke har något anspråk att kom- ma till de högt uppsatte mäns kännedom åt hvilka värden af dessa angelägenheter är anförtrodd. Hvad vi afsett är att i våra läsares minne återföra ett ämne som icke är utan sitt stora allmänna intresse, och tillika få för egen del uttala en åsigt, som är oss dyrbar, att riksdagen så vidt möj- ligt är bör lemna åt kongl. maj:t att taga initiativet i samhällsförbättringar, lika godt om stora eller små, samt att detta initiativ framför allt bör åt regeringen bevaras i fråga om grundlagsändringar.

Litteratur.

Husets Genius. En gåfva till flickor och fruar af *Louise Otto*, medlem af styrelsen för Allmänna Tyska Fruntimmersföreningen och utgifvarinna af föreningens organ, tidskriften »Neue Bahnen». Öfversättning af *H. Lgrbm.* Andra upplagan. Stockholm, P. G. Berg, 1871. Pris 2 rdr.

Mensklighetens Genius (fortsättning af »Husets Genius»). En gåfva till flickor och fruar af *Louise Otto*. Öfversättning af *H. Lgrbm.* Stockholm, P. G. Berg, 1871. Pris 1 rdr 25 öre.

Vi önskade att dessa böcker hade fått litet mindre poetiska titlar, och att författarinnan varit litet mera sparsam med alla dessa högtflygande ord, på hvilka den tyska litteraturen är så rik att de nedsjunkit till hvardagsplagg. Men det är nu en gång så att hvarje fogel sjunger efter sin näbb, och den något öfverlastade fraseologien skall icke hindra oss att erkänna författarinnans stora anspråk på sina läsares aktning och tacksamhet. »Husets Genius» hör till det bästa som blifvit skrifvet om den så kallade kvinnofrågan.

Hvad menas då med »kvinnofrågan»? Utan tvifvel vore det allra önskligast, om ord af detta slag kunde undvikas i den offentliga diskussionen, och om begreppet »qvinnan» blefve litet mindre fördt till togs både i tal och skrift. Det är något oskönt och nästan omenskligt i den skarpa analys man sökt att underkasta det ena af könen, och just det som genom hela sitt väsende borde vara fritaget från en sådan närgående uppmärksamhet. Vi vore nästan färdiga att önska, att ordet »qvinnan» aldrig hade blifvit begagnadt i denna kollektiva bemärkelse, som gör det så lätt utsatt för missbruk och åt hela könet ger en bibetydelse af samhällskast eller *corps*. I emancipationsarbetet, när det rätt förstås, ligger en protest mot kvinnornas behandling såsom en särskild klass eller afdelning af menskligheten, med en orättvis inskränkning i somliga afseenden och orimliga företrädesrättigheter i andra. Det är en tvetydig ära nog, denna hyllning, som vid festliga tillfällen framträder i den sedvanliga skålen för »qvinnan», och vår författarinna upprörer sig icke utan all rätt mot uttrycken »mensklighetens blomma», »skapelsens smycke», »festens prydnad» och allt annat osmakligt smicker, hvilket noga

betraktadt vitnar mindre om männens aktning än om vissa orena kvarlevor af det föreställningssätt som med ett enda ord plägar kallas galanteri.

Om vi bortskräda alla de konstiga orden och de quasi-filosofiska talesätten i den så kallade kvinnolitteraturen, träffa vi några få enkla sakförhållanden, som icke behöfva insvepas i metafysiska fraser, i följd af hvilka kvinnornas medborgerliga ställning måste blifva något förändrad. I främsta rummet bland dem står den fortskridande arbetsfördelningen och de omkastningar som deraf blifvit en följd i hela det husliga lifvet.

Ingen har så kraftigt bidragit till emancipationsrörelsen som Arkwright, då han uppfann spinnmaskinen. Det bästa intyg som den romerska matronan kunde få på sin grafsten var att hon varit kysk och spunnit sin ull, men fabriksväsendets utveckling unnar husmödrarne icke längre denna hederstitel. Den flinkaste ensamma hand kan icke längre täfla med millionerna jernhänder i konsten att för billigt pris åstadkomma beklädnadsämnen, och hvarje arbete som icke lönar sig förlorar icke blott sitt materiella utan en stor del äfven af sitt sedliga värde, så vida som den kraft och den skicklighet som derpå bortkastas hade kunnat bättre användas. På samma sätt har det gått med beredningen och tillhandahållandet af födoämnen: den ytterligt fördelade och uppdrifna detaljhandeln gör i städer och tätare bebyggda nejder på landet en stor del af husmodrens gamla omsorger öfverflödiga. Medeltidens borgfruar hade att sörja för en mängd människors föda och kläder, och generalintendenten för en af våra dagars arméer har knappast på sina skuldror en större ansvarsbörda. Ännu för några få årtionde sedan hade handtverkshustrun att sörja för det stora antalet af arbetarebiträden och lärlingar som den tiden lefde under mästarens tak och åto vid hans bord. Allt detta är nu förändradt: i stället att behöfva för långa tider, eller för hela året, förse sitt hus med förnödenheter af alla slag, liksom man provianterar en fästning mot en väntad belägring, kan nu husmodren, för de närmaste medlemmarne af sin familj

och de inskränkta antal tjenare som nu mera är behöfligt, för dagen inköpa nästan färdigberedda födoämnen, liksom fullt färdiga kläder och öfriga förnödenheter, och den gamla hushållningen skulle, äfven om hon för den hade aldrig så stor förkärlek, blifva allt för dyrbar. Den nya tidens industriella företagsamhet har sålunda undanträngt husfrun från hennes högsäte såsom herskarinna öfver mat och dryck, kläder och bohag, samt i väsentlig mån inskränkt döttrarnes verksamhet såsom hennes adjutanter.

Hvad har den nya tiden att bjuda familjens qvinliga medlemmar i stället för deras minskade husliga verksamhet och den förlorade aktning som af denna minskning är en oafvislig följd? Huru skall modren kunna upprätthålla sin sedliga värdighet, då husets ekonomiska bestånd icke längre är i samma grad som förr beroende på hennes åtgörande, och huru skola de vuxna döttrarne kunna göra sig nyttiga, då de icke längre behöfva att spinna och väfva, slagta och baka, sy kläder och sticka strumpor? Ty det kan knapt tänkas ett sorgligare öde än att vara en blott tärande medlem af familjen, och utan tvifvel är det denna bittra känsla af onyttia för andra, som drifver så många unga qvinnor i våra dagar att kasta sig i en hvirvel af själs- och kroppsmördande förströelser. De måste ju känna sig såsom en börda för sina närmaste och anlita alla möjliga medel, lyxens, fäfångans och intrigens, för att bereda sig ett »parti», lika mycket hvilket, så framt det försäkrar dem om utkomst för framtiden och icke allt för mycket rubbar deras sociala ställning. Det är frågor af detta slag som fru Ottos arbeten afse att besvara, och vi våga tro att ingen som öppnar dem, med allvarlig föresats att deri hemta undervisning, skall öppna dem förgäfvets. Sjelf på ett ovanligt sätt utrustad af naturen till att upptaga och begripa de många och viktiga frågor som tränga till lösning, har hon begagnat alla de tillfällen som en exceptionellt lycklig samhällsställning erbjudit henne till att utvidga sina insigter och sin erfarenhet i fråga om qvinnornas ställning, och knappast har under de senaste åren något bättre blifvit skrifvet om den qvinliga uppfostran, qvinnornas rättighet till arbete och förvärf, deras sedliga inflytande

på männen o. s. v., än det som flutit ur hennes penna, liksom kuappast någon annan strängare gisslat deras svaghet för lyx och flärd, deras småsinne och fallenhet att sysselsätta sig med obetydligheter, deras osjelfständighet i omdöme, undfallenhet för modet och allt det som är förnämt, med ett ord alla de små och stora synder för hvilka det qvinliga könet allt ifrån verdens skapelse fått uppbara så bittra förebräelser. Men denna författarinna är något mer, och något bättre, än blott en moralpredikant, som alltid är ledsam och därför aldrig uträttar mycket godt i verden. Det vinnes föga med att ond göra sig på vissa öfverdrifter och narraktigheter i qvinlig klädsel, såsom *chignons*, släp och vanprydande hufvudbonader, så länge icke den innersta roten till alla dessa svagheter blifvit funnen och en väg blifvit visad att upprycka den. Fru Otto påminner med mycken fog att den teoretiska bildningen icke dertill är tillräcklig, ty det är nog sant hvad hon säger, att den lärda unga damen, som i Norra Amerikas »akademier» fullproppar sitt lilla af naturen väl formade hufvud med latin och grekiska och astronomi, är lika begärlig att vanställa det med främmande tillbyggnader, som någonsin modedockan och cameliadamen. Det ligger kanske på botten af denna missledda skönhetskänsla, öfver hvilken männen torde böra mindre hänfullt sätta sig till doms, så länge de på så många indirekta vis uppmuntra den, en längtan efter verksamhet af en högre ordning, ett behof att vara nyttig, som hittills icke funnit sin rättmätiga tillfredsställelse.

Om det är sant hvad moralisterna säga, och bland dem fru Otto, att hela det yttre väsendet hos unga qvinnor af de bättre lottade medelklasserna, för hvilka hon närmast skrifver, är anlagdt på att draga till dem männens uppmärksamhet, och i sådant fall kan jemföras med den klibbiga vätska som vissa blommor utveckla och hvari insekterna fastna; så vore det ensidigt och småaktigt att fästa sig vid detta yttre och likgiltigare, då hela det andliga väsendet är inrättadt på samma sätt och för enahanda ändamål. Att så är låter knappast förneka sig, och en stor del af den qvinliga uppfostran, i synnerhet de så kallade talenterna, hafva icke annat att betyda än alla andra skönhetsmedel, som anbringas

utanpå hufvudet. Vi skola icke inlåta oss på det pedagogiska kapitlet, och hänvisa våra läsare till de många sunda anmärkingar som innehållas i ofvanskrifna böcker. Vår författarinna, som vill att kvinnorna liksom männen skola uppfostras för att göra nytta i verlden och lära sig förvärfva sitt eget uppehälle, utan att behöfva vänta försörjning genom någon annan, fordrar naturligtvis i första rummet en sådan ordning af den kvinliga uppfostran som sätter dem i stånd att sörja för sig sjelfva. Der-till är likväl icke hela uppfostrans betydelse inskränkt, ty då blifver den ju ingen ting annat än en yrkesskola, och dess mål är ett vida högre, att utveckla och stärka själsförmögenheterna i allmänhet, utan af-seende på deras tillämpning uti den ena eller andra förvärfsgrenen, samt att på detta sätt göra det möjligt för de uppväxande kvinnorna att utöfva den sedliga inflytelse inom hemmet som blir huslighetens rätta väsende, i samma mån som de tyngre hus-hållsgöromålen lättas och förenklas.

Fru Otto vill derföre icke ur flickskolorna utesluta något af de ämnen som deri pläga ingå, hvarken främmande språk eller sköna konster, men om vi icke allt för orätt uppfattat hennes antydningar i detta af-seende, måste hon, liksom alla andra förnuftiga varelser, allvarsamt ogilla allt bi-bringande af färdigheter hvilka aldrig rim-ligen komma att användas, om icke möj-ligtvis för att bibringas åt andra, efter som undervisningskallet är en af de få utkomst-källor som anses stå öppna för alla kvin-nor, hvilka på annat sätt icke kunna hjälpa sig fram genom lifvet. Vår författarinna lägger med rätta stor vikt på den omdö-mets utbildning och den andliga försköning som äro en följd af en vidsträckt och väl anordnad läsning. För att så vidt som möj-ligt utvidga gränserna af detta dyrbara bildningsmedel är det allt skäl att äfven de främmande språken, i första rummet de lefvande men äfven ett eller två af de döda, ingå i undervisningsplanen, men det är för ett sådant ändamål aldeles icke nöd-vändigt att drifva stränga och ensidiga grammatikaliska öfningar i tre eller fyra språk med personer som efter all sanno-likhet knappast komma i tillfalle att tala ett enda.

På samma sätt förhåller det sig med konsterna. Vi tala här icke om personer

med gifna artistiska anlag. utan om den stora massan af medelmåttor och derunder, hvilka af vana eller fördom nödgas för-spilla den ojemförligt drygaste delen af sin tid på pianoöfningar och öfver rit-böcker, till stor plåga för sig sjelfva och utan någon nytta för andra. Någon liten färdighet i teckning kan sannolikt af hvar och en utan synnerlig möda förvärfvas, och den kommer, såsom författarinnan er-inrar, väl till pass i nästan alla lägen af lifvet, vid mönsterritning, förfärdigande af kläder, o. s. v. Vi tillägga sådana öfnin-gar äfven en annan betydelse: de öppna ögat för det sköna i form och färg, liksom en elementär bekantskap med musiken bil-dar örat för uppfattning af det sköna i tonkonstens skapelser. För den trängre kretsen inom hemmets väggar kan en gan-ga ringa grad af färdighet i dessa och an-dra konster vara till verklig nytta och glädje, men dilettanteriet, sådant det nu bedrifves, kan på inga grunder försvaras: det endast föder falska anspråk, och den pretentiösa unga damen, säger fru Otto, begagnar ofta dessa tomma mekaniska öf-ningar såsom en förevändning att undan-draga sig nyttigt arbete. Men saken är förmodligen den att det nyttiga, framför allt det på en gång nyttiga och betalta arbetet, utom i de fria konsterna, icke anses värdigt friborna kvinnor. Att göra en då-lig eller medelmättig musik i sällskap an-ses fullkomligt, passande och möjligen så-som en merit i herrar äktenskapsspekulan-ters ögon, hvaremot en verkligen nyttig konstfärdighet i yrke ännu anses opassande att utöfvas af kvinnor som vilja räknas till ståndspersonsklassen.

Fru Otto lägger med all rätt mycken vikt på förvärfvandet af sådana kunskaper som på ett eller annat sätt kunna bidra till förskölandet af hemmet och uppehålla dess kvinliga medlemmar vid en sådan andlig *niveau*, att de manliga icke måtte finna dem allt för underlägsna att vexla tankar med i sådana ämnen för hvilka de sjelfva företrädesvis intressera sig. Hon råder derför husmödrarne att icke försumma tid-ningsläsning, för att icke behöfva blifva stumma personer vid sitt eget bord, i fall samtalet skulle falla på politiska ämnen. Det ingår må hända en liten anpart tysk professorlighet i detta råd, ty bland våra landsmän skulle väl den enklaste goda ton

förbjuda männen att i värdinnans närvaro föra ett samtal i hvilket hon sjelf och hennes vuxna döttrar icke kunde deltaga. Men saken har i alla fall sin ganska goda grund, och vi gifva författarinnan rätt deri att det borde icke finnas något hem med anspråk på bildning, der icke de qvinliga invånarne hade åtminstone en allmän föreställning om det som föregår i samhället. Vi hafva någon gång till förene uttalat den öfvertygelsen att den politiska befogenheten, som nu ligger ensamt i männens händer, aldrig af dem blir på ett fullt tillfredsställande sätt utöfvad, förr än deras handlingar såsom offentliga personer, åtminstone i sin allmänna syftning, begripas och bedömas af deras qvinliga anhöriga. Hustrun bör hafva både hjerta och förstånd nog att vara liksom mannens politiska samvete. Hon behöfver därför icke fördjupa sig i administrativa detaljer; hennes oförevillade instinkt, understödd af någon bekantskap med fäderneslandets inrättningar och uppöfvad genom det förtroliga tankeutbytet med mannen, skall i de flesta fall vara nog för att vägleda hennes omdöme om den sedliga halten af hans handlingar, antingen de röra enskilda affärer eller offentliga angelägenheter. Den »hjelparinna» om hvilken skapelseurkunden talar menar väl icke blott en hushållshjelp, en slafvinna i hvardagslifvets släp, utan en trogen och deltagande vän i de största och viktigaste angelägenheter, lika väl som i de lägsta och ringaste.

Närmast böra dock de husliga omsorgerna ligga henne om hjertat, och i den mån arbetsfördelning och industriel utveckling befria henne från det tyngre släpet med hushållssysslorna, måste hon odla sitt förstånd och utvidga sina kunskaper i den riktning som bäst sätter henne i stånd att sprida lycka och trefnad i hemmet. Äfven då hon, såsom åtminstone i städerna är det vanliga fallet, icke låter slaggt, bak och brygd förrättas i huset, borde hon hafva insigt nog för att kunna bedöma värdet i hygieniskt och ekonomiskt afseende af de varor som hon låter inköpa, och förstå att låta anrätta dem på ett sådant sätt att deras näringsämnen bäst och omsorgsfullast tillgodogöras. Det är en af alla länders vetenskapsmän erkänd sak att kokkonsten icke gått framåt i likhet med annat vetande, vare sig i afseende på smaklighet

eller ekonomi, och de enklaste födoämnenas beredning torde lemna de rättmätigaste fordringar ouppfylda. Någon liten bekantskap med växt- och djurfysiologi, de första grunderna af kemien, samt en liten vana att begagna mikroskopet, skulle göra den bildade husmodren oskattbara tjänster. Hon skulle på en gång kunna emancipera sig från den skattskyldighet hvori hon är hemfallen åt utländska varuförfalskare — vi förutsätta nemligen att de flesta svek i handel begås på produktionsorterna. Det skulle icke längre blifva möjligt att inom landet sälja oäkta kryddor, uppblandadt thé, eftergjorda kaffebönor, mjöl- och grynarter under främmande namn, när afnämare under mikroskopet genast kunde kontrollera förhållandet. Det är vidare bekant, hvilken betydlig del af födoämnenas värdefullaste egenskaper förspilles genom okunnighet om de enklaste naturlagarna. Vi hörde nyligen vid ett föredrag uti varukännedom uti Stockholms Slöjdskola beräknas, att vid beredningen af kaffe förloras i medeltal 20 öre på skålpundet genom för stark rostning och för grof malning, hvilket gör för hela landet en förlust af mellan 3 och 4 mill. rdr om året. Hvarje husmoder känner utan tvifvel att den smakligaste drycken erhålles genom filtrering, men hon har aldrig beräknat hvad som förloras genom den vanliga kokningen, och huru illa de förlorade aromatiska oljorna ersättas genom den erhållna bäska garfsyran: därför vågar hon icke begagna den riktigaste och billigaste metoden, emedan hon af fördomen anser den för dyr. En närmare bekantskap med den verkliga beskaffenheten af de så kallade surrogaten skulle äfven visa att den rena varan är den billigaste, och att alla nödhjulsämnen med större fördel skulle kunna användas i sin ursprungliga form, än såsom imitationer af ett ämne med hvilket de hafva ingen ting gemensamt, om ej möjligen färgen.

Huru ofta händer det icke att något misslyckas vid det omsorgsfullast utförda hushållningsgöromål, utan att någon annan förklaring kan åstadkommas än att »olyckan» varit framme. I de allra flesta fall skulle det vid noggrannare undersökning visa sig att orsaken varit fullt naturlig, att den rätta värmegraden icke varit iakttagen, att vattnet som varit begagnadt för tillfället

haft ett öfverskott af främmande beständsdelar o. s. v. Dessa få exempel torde vara alldeles tillräckliga för att visa, hvad för en nytta skulle uppstå äfven vid den enklaste hushållning af någon liten bekantskap med naturvetenskaperna.

Det rationella landtbrukets höga utveckling kan icke blifva utan inflytande på den qvinliga uppfostran. Här är ett stort fält öppnadt för en intelligent husmoder. Hon behöfver icke sjelf lägga handen vid sjelfva arbetena, men hon bör förstå och kunna intressera sig för dem. Den mångfaldiga beröring hvori de qvinliga medlemmarne af godsegarens familj komma med personer af alla klasser, särdeles deras egna underhåfvande, erbjuder dem bättre tillfällen att förvärfva lefnadserfarenhet och människokänedom än någon annan samhällsställning. Fru Otto vet icke rätt hvad hon skall företaga sig med de unga flickorna i städerna, sedan de slutat sin konfirmationsberedelse och innan de inträda i äktenskap eller i någon särskild yrkesverksamhet. Vi föreställa oss att det vore ingen dålig fortsättning af deras pensionsuppfostran, om det kunde beredas dem tillfälle att under någon tid vistas i goda familjer på landet, deltaga i der förefallande göromål, göra sig nyttiga och utvidga sina vyer. I sjelfva Frankrike inrättar man på landet särskilda bildningsanstalter för unga kvinnor, hvilka der få undervisning i alla de kunskapsarter som äro närmast behöfliga för en landbrukares hustru, och bildade Parisfamiljer hafva funnit ändamålsenligt att ditsända sina döttrar, för att under någon tid andas en renare luft och lefva ett naturenligare lif än som erbjudes dem i den bullrande och njutningslystna hufvudstaden, äfven utan afseende på deras särskilda framtida bestämmelse.

Att i den qvinliga uppfostran inrymma en större plats åt bekantskapen med lifvets och naturens verkligheter är alldeles icke något ingrepp på poesien och skönhetsens väl berättigade område. I »Husets Genius» fins ett väl tänkt och väl skrifvet kapitel om »idealism och realism», som skulle vara ännu läsvärdare än det är, om författarinnan rört sig mindre med filosofiska termer. Hennes mening är god: hon vill hos kvinnorna bevara denna tankens och känslans högre flygt, hvilken är lika aflägsen från en veklig känslsamhet som

från en grof och kall nyttighetsberäkning. Hon tror på poesien såsom ett sant bildningsmedel, och hon är alls icke förskräckt för romanläsning, ty om blott en ren smak fått på naturligt sätt utveckla sig hos den unga flickan, skall hon af sig sjelf kasta ifrån sig det orena och skadliga. Liksom intet barn lär sig gå på egen hand, som aldrig får röra sig utan ledband, så uppväxer icke heller någon till full sedlig helsa, om hon allt för misstroget bevakas och kontrolleras. Frukterna af detta uppfostringsystem hafva visat sig i Frankrike, och i katolska länder i allmänhet. En viss grad af frihet och sjelftillräknelighet i valet af läsning, sällskap och sysselsättning hör till protestantismen och det germaniska folklynnat.

Det enda sedliga, och följaktligen det enda rätt lyckliga äktenskapet är det som grundas på ömsesidig kärlek, och författarinnan ifrån af alla krafter mot så kallade resonnementsgiftermål. Det är ingen fråga, att världens och samhällenas lycka, i en långt högre grad än vi någonsin föreställa oss, beror på en rätt kärlek mellan man och kvinna, men ingen filosof, och icke heller fru Otto, har ännu visat huru denna kärlek rätteligen skall vara beskaffad. Den kan omöjligen bestå i fantasiens och sinnenas okontrollerade hänförelse, och den allt för stora lätthet som våra närvarande sällskapsbruk erbjuda åt tändandet af dessa bal- och soiréflammer torde, när allt kommer omkring, endast vara ett hinder för den verkliga kärlekens uppkomst och utveckling. Intill dess att någon djup tänkare kan säga oss hvad kärleken är, må vi åtminstone söka göra oss reda för hvad han icke är. Myten om den blinde Amor kan omöjligen vara en sanning för det nittonde århundradets människor: förnuft och vilja kunna icke vara utan betydelse, när det gäller att knyta band som vara för lifvet, och kanske för evigheten. Men blindbocksleken behöfver inga ögonbindlar och kan lika väl bedrivas med öppna ögon och vid strålande vaxljus. Konsten torde till slut vara den att bevara den första känslan från att spillas bort på ändamålslösa fantasier, på det hon må sparas i hela sin spänstiga kraft för det rätta ögonblicket. Den fjeder som hvarje ögonblick tummas med små tryckningar förlorar efter hand sin elasti-

citet. Tillgifvenheten mellan två unga var-
reiser som är i begrepp att sluta förbund
för lifvet och gifva tillvaro åt nya släkten,
hvilkas väl eller ve beror på det riktiga
valet, är ett allvar af onämbar sällhet,
men icke någon lek för en sysslöses
inbillning. Och när valet en gång är
gjordt, det kritiska beslutet en gång träf-
fadt, kan det vara väl att påminna sig
det vackra latinska ordspråket: *maxima
debetur sponsæ reverentia*. Den unga fäst-
mön har rätt att fordra icke blott ett friskt,
rent och icke af otyglade lidelser förhär-
jadt hjerta, utan äfven denna djupa och
sanna aktning, denna *maxima reverentia*,
som hatar smicker och kärlekspjoller, eme-
dan den vet sig hafva att erbjuda något
bättre. När man ser vissa yttringar af
ömhets mellan förlofvade, som borde ut-
dömas af den goda smaken om de också
icke förbjudas af sällskapssederna, kan man
icke annat än tänka på läckande hjulrän-
nor, ur hvilka halfva rörelsekräften bort-
slarvas, innan den hinner mekanismen som
den är afsedd att drifva.

Alla kvinnor blifva icke husmödrar; det
är derföre rätt att öppna för dem så många
utkomsttillfällen som möjligt, på det att
ingen måtte behöfva för föda och husrum
sälja sig åt denna förstkommande friaren.
En sådan handel är icke mindre ohygglig
derför att den täckes med ett vördnads-
värdt namn, och vår författarinna har rätt
att bränmärka denna synd så som hon gör.
Men å andra sidan fins för det qvinliga
könet ingen yrkesuppföstran som utesluter
nödvändigheten att i första rummet vara

kvinnor: de kunna när som helst se för
sig öppnas en verksamhet vid egen härd,
och äfven de som vandra ensamma genom
lifvet kunna utöfva en moderlig eller sy-
sterlig verksamhet mot hjälpbehöfvande
medmenniskor. Det är denna sida af sa-
ken som författarinnan företrädesvis be-
handlar i sitt senare arbete, i hvilket hon
egnar några lika vackert tänkta som väl
och enkelt skrifna sidor åt välgörenheten,
sjukvården, qvinnoskyddet, de moraliska
räddningsförsöken, samt åt de anspråk på
välvilja och beskydd som de tjenande och
underordnade kvinnorna hafva af sina öf-
verordnade.

För dem som önska veta något om orga-
nisationen af qvinliga föreningar är det i
dessa skrifter en god del nytt att henta,
bland annat, att liksom Tyskland har sina
juristdagar och handelsdagar och läkare-
dagar, har det äfven haft sin »qvinnodag»,
ett slags feminint generalparlament, som
gifvit uppkomst till »Allmänna Tyska Fru-
timmersföreningen», af hvars styrelse för-
fattarinnan är en medlem. Vi lemna åt
andra att draga fördel af dessa erfaren-
heter; för särskilda, noga begränsade än-
damål, för sjukvård, barnvård och annan
välgörande verksamhet, äro sådana slutna
föreningar utan tvifvel ändamålsenliga:
hvad deremot en »allmän» fruntimmers-
förening skall uträtta, är oss mycket oklart,
ty det bästa som göres för människornas
väl uträttas icke särskildt af män och
särskildt af kvinnor, utan gemensamt af
menniskor.

Blick på pressen.

Af *Stockholms Aftonpost*, hvilken från
och med början af nästa post skall dagli-
gen utgifvas, hafva hittills utkommit 3 pro-
nummer. Tendensen är, såsom det synes
af så väl programmet som de flesta af de
meddelade uppsatserna, radikal, men då
den nya redaktionen, att döma efter hvad
som hittills blifvit synligt, tyckes vilja be-
möda sig om en allvarsam sakutredning
från sin ståndpunkt och ett städadt fram-
ställningssätt, och inom hufvudstadens tid-
ningspress för närvarande är godt rum för
en oppositionstidning, så är icke den saken
i och för sig att beklaga.

Under titel »Våra skatter» meddelas en
längre artikelserie, som hittills innehållit
en redogörelse för afgifterna till statsverket
och en kalkyl öfver kommunal-, tull-, spor-
tel- och konsumtionsskatter, till sammans
beräknade till rdr 84,366,600, eller i det
närmaste samma belopp som hela beskatt-
ningen i allmänhet varit ansedd att ut-
göra. Vi äro icke nu i tillfälle att gran-
ska de särskilda beräkningarne. Redak-
tionen lofvar att i det följande försöka
uppställa en beräkning af »skatternas för-
hållande till den årliga inkomsten, äfven
som deras fördelning». Då det för när-

varande så godt som aldeles saknas hvarje stymmelse till en svensk inkomststatistik, ehuru vigtig saken är, motse vi den utlofvade utredningen med icke ringa intresse.

Om den nyligen afgångne chefen för landförsvarsdepartementet yttrar sig tidningen med mycken stränghet, på samma gång den beredvilligt erkänner hans »outtröttliga verksamhet» och den möda han nedlagt på sitt värf; deremot fränsäger den honom »hvarje högre politisk och ty värr äfven militärisk blick. Han såg», heter det vidare, »aldrig hvad klockan var slagen, och han kunde eller försökte aldrig uppfatta den allmänna meningens gång, utan kom med sina reformer alltid för sent. I militäriskt hänseende hade han inga nya idéer, utan försökte blott sammanbinda de gamla, som han vid sitt tillträde fann före sig, med den enda tanke som beherskade hela hans verksamhet, nemligen indelningsverkets bibehållande. För denna enda tanke kämpade han öppet, varmt och modigt, ja med en sådan öfverdrift, att han säkerligen sjelf skulle förqvåft sin älsklingsinrättning, om han ohejdadt fått fortfara. I de ytterligare förökade öfningar som fordrades i det sista, vid urtima riksdagen framlagda förslaget låg utan tvifvel fröet till indelta arméns framtida upplösning». General Abelins militäriska studier och erfarenhet uppskattar författaren icke särdeles högt, men han ser ej heller anledning till stora förhoppningar att efterträdaren skall kunna föra arméfrågan närmare dess lösning.

Profnumren, som utkommer med långa mellantider, kunna lemna mer utrymme åt ledande uppsatser, emedan notiserna i dem äro mindre väsentliga. Det förefaller oss att den senare afdelningen i våra stora dag-

liga tidningar skulle kunna utan särdeles förlust för allmänheten temligen betydligt inskränkas, emedan många fetstilsrubriker inleda rena obetydligheter. *Stockholms Aftonpost* synes redan genom sitt begränsade utrymme vara anvisad på en sådan inskränkning. Äfven de utländska underrättelserna skulle i allmänhet kunna mycket förkortas.

Under titel »Det stundande riksdagsmannavalet» har *Stockholms Aftonpost* en kort artikel, hvari valmännen uppmanas att aldeles bortse från alla »partikularintressen», det vill säga icke göra afseende på någon viss klass eller yrke. Tanken är nog riktig, men det är likväl en ganska god sak för en kommun som har att förfoga öfver så många platser som Stockholm, att i representationen införa specialkunskafer. Af embetsmannaväsende fins det nog redan, liksom af vanlig litteratörbildning. En skicklig köpman, en upplyst och rättskaffens handverkare, eller till och med en »arbetare», om det finnes någon verkligt framstående, skulle vara väl på sin plats, men det lär icke vara godt om sådana. Deremot fins det en man, som skulle göra största heder åt hufvudstadens representantskap, nemligen förre chefen för ecklesiastikdepartementet, så vida han är mantalsskrifven i hufvudstaden. Han föreslogs förledet år i en tidning, och det lär i år vara rätt många som tänka på honom. En man med mera omfattande politiska kunskafer, parlamentarisk erfarenhet och öfverlägsen förmåga såsom debattör, i förening med fullkomlig sjelfständighet i alla afseenden, än professor *F. F. Carlson* torde icke vara så lätt att finna.

Strödda underrättelser.

Qvinnoemancipation i Italien. Äfven i Italien börjar frågan om qvinnornas ställning i samhället, och särskildt om deras politiska rättigheter, att blifva föremål för offentlig behandling. I ett af de sista häftena af »*Rivista Europea*» förekommer en längre artikel, kallad *La Donna ed i Diritti politici*, qvinnan och de politiska rättigheterna, af ungefär följande syftning.

Genast i början varnar författaren, *Salvatore Forzano*, qvinnorna för att anse såsom sina vänner dem som lofva dem plats jemte männen i de offentliga församlingarne, hufvudsakligen på den grund att sådant är stridande mot deras natur. Han utgår nemligen från den åsigten, att först måste man göra för sig klart hvad som är det qvinliga könets naturliga bestämelse, och sedan på grund af resultatet

söka utröna omfånget af de medborgerliga rättigheter som böra tillerkännas det samma, och han skiljer sig deri väsentligen från *John Stuart Mill*, hvilken såsom bekant går den motsatta vägen, eller erfarenhetens. På ett ställe i sin uppsats *On the subjection of Women* söker Mill ådagalägga att man för ögonblicket icke kan rätt veta hvad som är kvinnans natur, emedan det som hittills blifvit så ansedt endast är följden af männens förtryck, hvilket hennes förmögenheter varit underkastade. Den italienska författaren, som anför detta ställe, anser det icke bevisande utan håller sig helt enkelt till de fysiska skiljaktigheterna mellan könen, som existera oberoende af deras olika ställning i samhället. »Qvinnan», säger han, »röjer, enligt anatomernas och fysiologernas enhälliga utsago, i sin kroppsbyggnad en svaghet och en retlighet som återverka på hennes andliga egenskaper och gifva henne en karakter af mångsidighet, som skiljer henne från mannen. Hon har en benägenhet att mottaga starkare inverkan af de yttre intrycken, men på samma gång äfven hastigare undandraga sig deras inflytande, hvilket gör att hennes inbillningskraft är mera rörlig än djup, hennes föreställningar mera lätta och glänsande än solida, hennes tankar mera snabba än fasta, i det hon saknar denna tyngd, som på mannens andliga verksamhet trycker dess manliga prägel. Derfor är också kvinnornas inkonsequens så ofantlig stor: i dag öfverlemna de sig helt och hållet åt en idé, i morgon åter kasta de sig på en alldeles motsatt, o. s. v. Denna ensidiga och hårda anklagelse söker författaren åter mildra derigenom att han bemödar sig om att framdraga deras goda sidor, men skuggorna äro så öfvervägande att ljuset nästan försvinner. Qvinnan har i sanning en så fin instinkt, att hon lemna mannen långt bakom sig: hon uppfattar med öfverraskande skärpa de mest afvikande egendomligheter eller meningar, och då hon dertill är begåfvad med ett godt praktiskt omdöme, så förirrar hon sig sällan såsom mannen i äfventyrliga abstraktioner — hon har således den konservativa instinkten.

Vi hafva svårt att i en tanke förena denna kärlek till ombyte, som gör att hon så lätt kastar sig på nya idéer, och denna konservativa instinkt, som bevarar henne

från de abstrakta idéernas äfventyrligheter. Dessa allmänna satsar äro icke utan sin stora betänklighet i fråga om en hel hälft af människoslägtet; man löper ständigt fara att med sådana allmänna påståenden, och framför allt när det är fråga om hela det qvinliga könet, säga blott halfva sanningar, ty kvinnorna hafva skarpt utpräglade individualiteter, och de böra ännu mindre än männen skäras öfver en kam.

Författaren medgifver beredvilligt att kvinnorna hafva anspråk på lika *borgerliga* rättigheter med männen, men han skiljer strängt mellan dessa och de politiska. »Från likheten inför Gud har man slutit sig likheten inför lagen, från personlighetens oförytterliga rättigheter till den individuella friheten och besittningsrätten, från tankefriheten till pressens frihet, liksom från den religiösa känslans okränkbarhet till fullständig bekännelsefrihet. Alla dessa rättigheter, hvilka *Rossi* i sin afhandling om den konstitutionella rätten kallar offentliga, tillhöra i lika grad alla åldrar, stånd och kön, emedan de hafva sin grund i sedliga förmögenheter, hvilka lika väl tillhöra qvinnan som mannen. Men utom dessa offentliga rättigheter gifves det äfven politiska, hvilka blott tillkomma dem som hafva politiska förmögenheter och uppfylla alla de vilkor som med utöfningen af dessa rättigheter äro förbundna». Dessa egenskaper finnas enligt vår författare icke hos kvinnorna, åtminstone för det närvarande, men huru vida de i framtiden kunna förvärfvas, derom har han icke yttrat sig. Det ligger en sanning i hvad *Leibnitz* en gång sade, att värden om det mänskliga samhället icke är grunden till rättvisan, och författaren har äfven utfört den så, att de politiska rättigheterna icke få betraktas såsom i och för sig önskvärda förmåner, utan såsom nödvändiga vilkor för den mänskliga personlighetens utveckling. Då qvinnan nu en gång äfven är en mänsklig personlighet, skulle man väl tro att billigheten fordrade, att också hon finge komma i åtnjutande af denna möjlighet att utveckla sin personlighet.

Men författarens slutsats är en helt annan. Betraktade såsom medel för personlighetens utveckling böra dessa rättigheter förlänas endast åt sådana personer hvilkas natur gör dem egnade för deras mottagande. Men enligt naturforskningens

undersökningar befinna sig kvinnorna icke inom denna kategori, och följaktligen böra de icke erhålla sådana rättigheter. För att bevisa detta anför författaren lösryckta exempel ur historien ända ifrån forntiden, och tillägger derefter: »Väl har den moderna statsrätten gjort sådana framsteg att de politiska rättigheterna icke längre äro ett monopol för någon viss klass», men ändå synes det honom så äfventyrligt för samhällenas bestånd att inrymma åt kvinno-könet några af dessa rättigheter, att Rivistans redaktion anser sig nödgad att i en not protestera mot hans åsigt. Såsom ett lysande motstycke mot alla de skildrade fasorna af ett kvinnoregemente framställer nu författaren i skimrande färger bilden af ett lyckligt familjelif, och han besvär kvinnorna att icke genom något slags förespeglingar låta locka sig att öfvergifva den sfer som är deras naturliga. Vi känna icke något exempel derpå att politisk rösträtt blifvit fordrad för sådana kvinnor som lefva under andras målsmanskap, och i England, det enda land hvarest denna fråga hittills kommit under öfverläggning inför folkrepresentationen, har denna rösträtt uttryckligen blifvit tagen i anspråk endast för enkör och ogifta kvinnor som sjelfva förfoga öfver sin egendom: alla andra representeras af sina fäder eller sina män. Den svenska kommunalordningen medgifver redan nu kvinnor som råda öfver sig sjelfva, att utöfva rösträtt på kommunalstämmor, och ehuru det icke är oss bekant att någon personligen infunnit sig, hafva vi flere gånger sett deras fullmakter. Principiellt taladt finna vi intet hinder för sådana kvinnor som äro dertill berättigade att deltaga äfven i de politiska valen, men som vi aldrig lärt oss inse att den politiska befogenheten är någon rent personlig rättighet, återstår då att besvara den frågan: behöfs det för samhällets bästa att utsträcka den politiska rösträtten till kvinnorna, och är det troligt att de skulle i öfvervägande antal begagna den? Vi svara till båda dessa frågor utan betänkande nej. För framtiden kan det möjligen blifva anorlunda, men det är här icke fråga om hvad som kan hända i framtiden.

I en nordamerikansk tidning läses följande korta notis, som i sig innebär en hel ledande artikel: »Onkel Tom kan nu rösta, men icke mrs Beecher Stowe!» Vi

svara derpå att mrs Beecher Stowe säkert har mer politiskt förstånd än tusental af inländska och andra valmän, men om hon också icke sjelf kan lägga sin valsedel i urnan, kan hon ändå bestämma många andras röster, i första rummet sina manliga anhörigas, och vidare deras som läsa hennes skrifter eller höra hennes föredrag. Kvinnorna kunna vara männens upplysta rådgifvare, och hvarje hustru som har ett naturligt godt omdöme, och icke är alldeles främmande för samhällets angelägenheter, måste i ganska hög grad inverka på sin man i afseende på uppfyllandet af hans medborgerliga åligganden, just genom sin obestridda moraliska öfverlägsenhet, sin afsky för oredlighet och dåliga medel, sin större sjelfförsakelse och sitt renare sinne. Genom en solidare uppfostran kan och bör också kvinnornas förstånd mer och mer odlas i en sådan riktning, att de kunna bilda sig ett sjelfständigt omdöme om hvad som under gifna förhållanden är politiskt rätt eller orätt, och detta är tills vidare den enda behöfliga kvinnoemancipationen.

Aurora Australis, söderskenet. Af de ofantliga isberg, än flytande än fasta, som befästa ingångarne till de båda polarhafven, har man tagit sig anledning till den föreställningen att klimatet och naturföreteelserna i öfrigt vore lika inom de båda polcirklarne. Det förhåller sig emellertid icke så, efter hvad senare tidens observationer hafva visat. En Aurora borealis är någon ting helt annat än en Aurora australis.

»Om morgonen den 2 September», skriver kapten *Howe* i sin skeppsjournal om bord på *The Southern Cross*, »på 58 grader sydlig latitud och 70 grader sydlig longitud, omkring kl. 1 på natten hade vi det ovanliga och ståtliga skådespelet af en Aurora australis. Vårt skepp mötte på höjden af Kap Horn en hård bris, som gaf oss starka dyningar, och högsprötet doppade sig allt som ofta i vattnet, medan svallvågorna spolade öfver fördäcket. Himlen var alldeles koisvart, och ingen enda stjerna syntes till. På detta mörker följde småningom en liflig eld, som åt alla håll utkastade sina gulaktiga strålar, ungefär som en på afstånd sedd eldsvåda, men utan rök. Hafvet såg ut som ett

purpurtäcke som piskades af stormen. Skummet yrde såsom furier kring bog och sidor, segel, master och rår glittrade såsom bestänkta af friskt blod, fartyget dök i de högröda vågorna eller red stolt på deras ryggar, byar af hagel, snö och isbark susade i dunkelröda massor omkring våra hufvud, de hemlighetsfulla elektriska eldkulorna visade sig på rånockar och masttoppar, och framför allt hade himlahvalfvat, genomskuret af bländande ljustrimmar, från hvilka lösgjorde sig ringlande eldrådar, liknande pjeserna i ett fyrverkeri, ett utseende af hemskt majestät, hvarom vi aldrig hade gjort oss någon föreställning. Inga ord kunna skildra det gripande intrycket: man måste hafva sett och känt det. Också har jag upptecknat det här, emedan jag tror att söderskenet ganska sällan förekommer, och emedan det är mycket olika och i praktfullhet mycket öfverlägset de norrsken jag sett i de arktiska farvattnen.

Påfvens sista encyklika har till ändamål att underrätta de trogne, att Pius IX:s pontifikat redan varat längre än St. Peters. Han tackar prelaterna och de trogna därför att de bedt för honom i ett ögonblick, »då», säger han, »vi hafva blifvit beröfvade vår stad, den kristna verdens hufvudstad», och därför att de mer än en gång »upprätthållit okränkbarheten af de rättigheter hvilka så ofta blifvit trampade under fötterna». Han tillägger att ankomsten af så många trogne från alla

verldsdelar, hvilka skyndat att trösta honom, och den ifver hvarmed fattiga och rika hastat att mildra det armod hvori han befinner sig, djupt rört hans hjerta. Slutligen besvär han prelaterna att förblifva eniga och bilda en kompakt stridshär mot Guds fiender, hvilka med nya krigslistor angripa en kyrka som ingen mensklig makt skall kunna störta.

En tanke af Plutarkus. När man kommer ur barberarens händer, går man framför en spegel för att undersöka om håret är jemt klipt och hakan väl rakad. Med långt större skäl ännu borde man, sedan man hört en talare, betrakta sin själ och se efter om hon, befriad från de olägliga tankar som besvärade henne, blifvit lugnare och jernare; »ty hvarken badet eller talet», säger Aristo, »äro nyttiga om de icke rena».

Bästa sättet att bevara hemligheter. Om du vill att din hemlighet skall blifva väl bevarad, så säg den åt ingen, ty hvarför skall en annan vara mer tystlåten än du sjelf? Förtroendet är redan för denne andre ett föredöme och en ursäkt.

Innehåll:	Sid.
Ett önskningsmål från kyrkomötet . . .	801.
Litteratur:	
Husets Genius af <i>Louise Otto</i> .	
Mensklighetens Genius » . . .	807.
Blick på pressen	812.
Strödda underrättelser:	
Qvinnoemancipationen i Italien m. m.	813.

SAMTIDEN, Veckoskrift för politik och litteratur,

utgifves under nästa år 1872, med syfte att i frisinnaad anda behandla företeelserna inom samhället, litteraturen, vetenskapen, sköna konsterna och den periodiska pressen. Tidskriften utkommer hvarje lördag med ett ark dubbelspaltig imperialoktav, som vid årets slut åtföljes af titelblad och register.

Prenumerationen sker på *postkontoren*, i *bokhandeln* samt i Stockholm på *tidningarnes utdelningsställen*; priset är 10 rdr för helt, 5 rdr 50 öre för halft och 3 rdr för fjerdedels år, *postarvodet för landsortsprenumeranter inberäknadt*.

Obs. Alla meddelanden till *Veckoskriften* ställas till *Expeditionen af Samtiden*, N:o 28 Norra Smedjegatan.

Expeditionen kan icke åtaga sig att sända regelmässiga bytesexemplar, och ber därför vänligast få afböja andra sändningar af landsortstidningar, än då det önskas fästa *redaktionens uppmärksamhet på någon särskild artikel*.